МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

В. В. Волкова, Н. І. Волкова

ЦЕНТРАЛЬНИЙ БАНК ТА ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА

Практикум з дисципліни
для здобувачів вищої освіти ОС «Бакалавр»
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
(D2 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок)

Електронний аналог друкованого видання

Вінниця
2025

УДК 336.711:336.74/.77](076)
В 676

Рекомендовано до друку вченою радою економічного факультету Донецького національного університету імені Василя Стуса (протокол № 7 від 20 січня 2025 р.)

Автори:

Волкова В. В., канд. екон. наук, доц., доцент кафедри фінансів і банківської справи Донецького національного університету імені Василя Стуса;

Волкова Н. І., канд. екон. наук, доц., доцент кафедри фінансів і банківської справи Донецького національного університету імені Василя Стуса.

Рецензенти:

Іонін Є. Є., д-р екон. наук, проф., завідувач кафедри обліку, аналізу та аудиту Донецького національного університету імені Василя Стуса;

Таранич О. В., канд. екон. наук, доц., доцент кафедри менеджменту та поведінкової економіки Донецького національного університету імені Василя Стуса.

В. В. Волкова, Н. І. Волкова

В 676 Центральний банк та грошово-кредитна політика»: практикум з дисципліни для здобувачів вищої освіти ОС «Бакалавр» спеціальності 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок (D2 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок). Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2025. 54 с.

Практикум з дисципліни «Центральний банк та грошово-кредитна політика» розроблено з метою підготовки здобувачів вищої освіти до навчання в університеті з урахуванням світових освітніх тенденцій, певних вимог до вищої школи зі створення умов для самореалізації здобувачів, затребуваності в суспільстві, формування у майбутніх спеціалістів сучасного економічного мислення та системи глибоких теоретичних знань і практичних навичок з питань організації діяльності центральних банків та методів грошово-кредитного регулювання і оцінки дієвості монетарної політики, розкриття механізму регулювання діяльності комерційних банків. Ця розробка за структурою включає: завдання для поточного контролю знань здобувачів, глосарій, методичні вказівки за кожною темою курсу, питання для самоперевірки, тестові завдання, логіко-структурні схеми, індивідуальні творчі та практичні завдання за темами, список рекомендованих джерел інформації з дисципліни. Практикум призначається здобувачам вищої освіти ОС «Бакалавр» спеціальності 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок (D2 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок).

УДК 336.711:336.74/.77](076)

© Волкова В. В., 2025
© Волкова Н. І., 2025
© ДонНУ імені Василя Стуса, 2025

ЗМІСТ

Передмова 4
Завдання для самостійної роботи та поточного контролю знань здобувачів 9
Тема 1. Статус та основні напрями діяльності центральних банків 9
Тема 2. Емісія грошей і регулювання готівкового обороту 12
Тема 3. Рефінансування банків 16
Тема 4. Організація та регулювання платіжних систем 21
Тема 5. Регулювання діяльності банків 25
Тема 6. Банківський нагляд 30
Тема 7. Центральний банк як банкір і фінансовий агент уряду 34
Тема 8. Грошово-кредитна політика 37
Тема 9. Інструменти грошово-кредитної політики 42
Тема 10. Валютна політика. Валютне регулювання і контроль 46
Список рекомендованих джерел інформації з дисципліни 52

ПЕРЕДМОВА

Успішне проведення ринкових реформ в Україні неможливе без підвищення ефективності діяльності центрального банку країни. Входження України у європейський освітній і науковий простір, стратегія модернізації української вищої освіти орієнтує навчальні заклади на істотне оновлення освітньої діяльності, певні вимоги до вищої школи зі створення умов для самореалізації студентів, адаптованості їх до ринку праці, затребуваності у суспільстві. Дисципліна «Центральний банк та грошово-кредитна політика», яка є однією з обов'язкових дисциплін циклу професійної та практичної підготовки і яку здобувачі вивчають на третьому курсі ОС «Бакалавр», покликана розкрити методологічні, теоретичні, фундаментальні та історичні основи появи і функціонування центрального банку та обґрунтувати з наукового погляду роль, місце і значення грошово-кредитної політики в підготовці фахівців вищого ґатунку у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Центральний банк та грошово-кредитна політика» є формування у здобувачів сучасного економічного мислення та системи глибоких теоретичних знань і практичних навичок з питань організації діяльності центральних банків та методів грошово-кредитного регулювання і оцінку дієвості монетарної політики, розкриття механізму регулювання діяльності комерційних банків.

Внаслідок вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен набути таких **результатів навчання:**

- володіти принципами, методами та інструментами регулювання Національним банком України грошової маси та грошової бази, системи електронних міжбанківських розрахунків, діяльності банків і небанківських установ на сучасному етапі, нагляду діяльності банків і небанківських установ з боку Національного банку України на сучасному етапі, грошово-кредитної політики НБУ;
- формувати, аналізувати фінансову звітність та робити обґрунтовані висновки щодо діяльності НБУ, в т. ч. річні звіти, дотримання банками економічних нормативів, банківського нагляду за діяльністю банків і небанківських установ;
- опанувати методичний інструментарій здійснення контрольних функцій Національним банком України щодо правильності розрахунку нормативів капіталу, нормативів ліквідності, нормативів ризику, нормативів інвестування, лімітів відкритої валютної позиції, можливості використання санкцій з боку НБУ за порушення комерційними банками обов'язкових нормативів, валютного регулювання і валютного контролю;
- здатність до застосовування аналітичного та методичного інструментарію для прийняття фінансових рішень щодо рефінансування банків, порушення банками вимог банківського законодавства;

- вміти здійснювати фінансове прогнозування і планування під час розрахунку касових оборотів банків та ідентифікації джерел надходження готівки в каси банків та напрямів їх видачі, валютного курсу в умовах невизначеності та ризиків.

Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування та розвиток у здобувачів компетентностей та програмних результатів навчання відповідно до ОП «Фінанси, банківська справа та страхування».

Загальні компетентності (ЗК):

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу **(ЗК01);**
- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях **(ЗК02);**
- здатність планувати та управляти часом **(ЗК03);**
- навички використання інформаційних та комунікаційних технологій **(ЗК05);**
- здатність проведення досліджень на відповідному рівні **(ЗК06);**
- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями **(ЗК07);**
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел (**ЗК08);**
- здатність бути критичним і самокритичним **(ЗК09);**
- здатність працювати автономно **(ЗК12);**
- здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні **(ЗК13)**.

Фахові компетентності (СК):

- здатність досліджувати тенденції розвитку економіки за допомогою інструментарію макро- та мікроекономічного аналізу, оцінювати сучасні економічні явища **(СК01);**
- розуміння особливостей функціонування сучасних світових та національних фінансових систем та їх структури **(СК02);**
- здатність до діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у тому числі бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування) **(СК03);**
- здатність застосовувати знання законодавства у сфері монетарного, фіскального регулювання та регулювання фінансового ринку **(СК05);**
- здатність складати та аналізувати фінансову звітність **(СК07);**
- здатність виконувати контрольні функції у сфері фінансів, банківської справи та страхування **(СК08);**

- здатність здійснювати ефективні комунікації **(СК09);**
- здатність визначати, обґрунтовувати та брати відповідальність за професійні рішення **(СК10);**
- здатність підтримувати належний рівень знань та постійно підвищувати свою професійну підготовку **(СК11).**

Програмні результати навчання (ПРН):

- розуміти принципи, методи та інструменти державного та ринкового регулювання діяльності в сфері фінансів, банківської справи та страхування **(ПР07);**
- формувати і аналізувати фінансову звітність та правильно інтерпретувати отриману інформацію **(ПР09);**
- володіти методичним інструментарієм здійснення контрольних функцій у сфері фінансів, банківської справи та страхування **(ПРН11);**
- вміти застосовувати аналітичний та методичний інструментарій для прийняття фінансових рішень на рівні домогосподарств, підприємств, фінансово-кредитних установ, органів державної і місцевої влади **(ПР25);**
- демонструвати навички фінансового прогнозування і планування у галузі фінансів, банківської справи та страхування в умовах невизначеності та ризиків **(ПР26).**

Відповідно до «Положення про організацію освітньої діяльності у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса», самостійна робота є формою організації освітньої діяльності, за якої здобувач вищої освіти опановує навчальну дисципліну у час, вільний від навчальних занять. Метою самостійної роботи є засвоєння в повному обсязі навчальної програми і формування у здобувачів вищої освіти здатності самостійно (без безпосередньої участі викладача) шукати і систематизувати інформацію з відкритих джерел, опановувати можливості цифрових бібліотек та відкритих баз даних, знаходити необхідну інформацію та формувати власну думку щодо сучасних суспільних процесів та розвитку спеціальності. Обсяг часу, відведений для самостійної роботи, визначається рівнем ОП, фіксується в її описі, навчальному плані і складає (для денної форми навчання, у відсотках загального обсягу навчального часу дисципліни) за освітнім ступенем бакалавра – від 50 % до 67 %.

Практикум з дисципліни «Центральний банк та грошово-кредитна політика» передбачає можливість проведення самоконтролю з боку здобувачів вищої освіти, містять список рекомендованих джерел, а саме відповідну наукову фахову літературу, підручники, посібники, періодичні видання, нормативно-законодавчі та інструктивні матеріали. Організація самостійної роботи передбачає також можливість отримання необхідної консультації або методичної допомоги з боку викладача.

Завдання для самостійної роботи здобувачів з освітньої компоненти «Центральний банк та грошово-кредитна політика» складено відповідно до чинної програми дисципліни й передбачає виконання комплексу практичних вправ, що розроблені з метою надання допомоги всім, хто вивчає дисципліну, всебічно освідомити і засвоїти її основний зміст. Різноманітні за характером практичні завдання і вправи спрямовані на глибоке засвоєння набутих у процесі її вивчення знань, розвиток відповідних навичок для опрацювання великої кількості теоретичного матеріалу, його систематизацію та перевірку якості його засвоєння. Методичні вказівки до вивчення теми, глосарій, тестові, практичні та індивідуальні завдання з дисципліни спрямовані на засвоєння фундаментальних засад науки та їх практичне застосування.

Практикум складається з десяти структурних частин, кожна з яких відповідає темам, що складають зміст дисципліни. Для полегшення систематизації та більш ґрунтовного засвоєння спеціальної інформації теоретичного характеру запропоновано комплекс завдань до кожної теми цієї дисципліни, які доцільно виконувати у тому порядку, у якому вони розташовані. Отже, кожна тема курсу опрацьовується в таких формах у наведеній послідовності:

– запитання для самоперевірки;
– тестові завдання;
– логіко-структурні схеми;
– творчо-аналітичні завдання та/або теми есе;
– практичні завдання (задачі, господарські ситуації, ситуаційні завдання, кейси).

Запитання для самоперевірки є першою формою перевірки засвоєння навчального матеріалу, що мають на меті усвідомлення суті питань, які вивчаються, їх логічну послідовність і взаємозв’язок.

Тестові завдання націлені на перевірку швидкого орієнтування у масиві теоретичного матеріалу у формі вибору правильної відповіді на питання з чотирьох запропонованих варіантів.

Логіко-структурні схеми передбачають перевірку здатності схематично відбити основні структурні елементи та/або послідовність основних процесів, що відбуваються у грошово-кредитній сфері.

З огляду на те, що ***творчо-аналітичне завдання*** або ***есе*** виражає індивідуальні враження і міркування автора з конкретного приводу або предмета і не претендує на вичерпне трактування теми, ця форма опрацювання вивченого матеріалу потребує від здобувача на основі вже осмисленої інформації вміння формулювати власну думку з приводу того чи іншого питання та логічно і обґрунтовано її доводити. Воно має невеликий обсяг (3–6 сторінок), вільну композицію і підкреслено суб’єктивне трактування досліджуваної теми.

Практичні завдання (задачі, господарські ситуації, ситуаційні завдання) мають на меті необхідність самостійного осмислювання теоретичного матеріалу та подальшого його використання у вирішенні завдань практичного характеру з підбору, аналізу й оцінки статистичних даних, які віддзеркалюють грошово-кредитні відносини в Україні та країнах зарубіжжя останніх років; а також вміння робити відповідні висновки щодо отриманих результатів.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ТА ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ

Тема 1. Статус та основні напрями діяльності центральних банків

1.1. Методичні вказівки до вивчення теми

Мета: засвоїти основні завдання, пріоритети і принципи діяльності центральних банків.

Необхідно знати: статус центрального банку й основні положення, що його визначають. Центральний банк як емісійний центр країни та провідник грошово-кредитної політики.

Необхідно вміти: розкривати основні риси Національного банку України як центрального банку країни, принципи його організації і функціонування, виокремлювати і пояснювати порядок призначення, повноваження та умови звільнення Голови Національного банку України, обґрунтовувати економічні основи діяльності Національного банку України.

1.2. Глосарій

Центральний банк – це орган координування і регулювання грошово-кредитної системи країни.

Державні за формою власності центральні банки – це банки, капітал яких належить державі.

Змішані за формою власності центральні банки – це банки, капітал яких частково належить державі, а частково – приватним акціонерам.

Дисконтна політика – це зміна облікової ставки НБУ для регулювання руху капіталу та балансування платіжних зобов'язань, а також коригування курсу грошової одиниці України до іноземних валют.

Девізна валютна політика – це регулювання курсу грошової одиниці України до іноземних валют шляхом купівлі-продажу іноземної валюти на фінансових ринках.

Правління Національного банку України – це колегіальний орган, що складається з шести осіб: Голови Національного банку, першого заступника та заступників Голови Національного банку.

Рада Національного банку України – це вищий орган управління Національного банку України, її головним завданням виступає розробка та контроль здійснення Основних засад грошово-кредитної політики.

Функція НБУ як емісійного центру – це монопольне право на емісію грошей в обіг, а також випуск національних грошових знаків (банкнот, монет).

Грошово-кредитна політика НБУ – це комплекс заходів, спрямованих на розширення або звуження ліквідних коштів і обсягів кредитування банків та інших кредитних установ.

1.3. Питання для самоперевірки

1. Пояснити причини та шляхи створення центральних банків.

2. Обґрунтувати статус центрального банку та основні положення, що його визначають.

3. Розкрити сутність центрального банку як емісійного центру країни та провідника грошово-кредитної політики.

4. Назвати активні і пасивні операції центрального банку, навести їх характерні риси.

5. Розкрити історію походження Національного банку України, його основні риси як центрального банку держави.

6. Охарактеризувати принципи організації та функціонування Національного банку України.

7. Охарактеризувати принцип організаційної побудови і організаційної структури Національного банку України.

8. Охарактеризувати вищий керівний орган управління Національним банком України, а також порядок призначення, повноваження і умови звільнення Голови Національного банку України.

9. Обґрунтувати економічні основи діяльності Національного банку України.

10. Пояснити, що є основою грошово-кредитної політики Національного банку України.

1.4. Тестові завдання

1. Як поділяються центральні банки за характером власності?

а) державні, змішані, акціонерні;

б) державні, приватні, акціонерні;

в) приватні, змішані, акціонерні;

г) приватні, державні, акціонерні.

2. На розв'язання якого завдання спрямована діяльність центрального банку у більшості розвинених країн?

а) забезпечення сталості національної грошової одиниці;

б) забезпечення стабільності банківської системи країни;

в) ефективне функціонування фінансового ринку країни;

г) ефективне функціонування валютного ринку країни.

3. Яке обслуговування комерційних банків здійснює центральний банк, виконуючи функцію «банк банків»?

а) кредитне, розрахункове, касове;

б) кредитне, розрахункове, платіжне;

в) розрахункове, касове, платіжне;

г) кредитне, касове, платіжне.

4. Які повноваження здійснює центральний банк, виконуючи функцію «банк уряду»?

а) кредитно-розрахункове обслуговування центральних органів влади;

б) виступає у ролі платіжного реципієнта уряду з обслуговування державного боргу;

в) виступає у ролі фінансового позичальника уряду;

г) виступає у ролі фінансового кредитора уряду.

5. Що є джерелами формування статутного капіталу НБУ?

а) прибуток НБУ, Державний бюджет України;

б) частина його прибутку до розподілу, а за необхідності – Державний бюджет України;

в) прибуток НБУ, а за необхідності – Державний бюджет України;

г) частина його прибутку до розподілу, Державний бюджет України.

6. Що є основним завданням НБУ як центрального банку держави?

а) ведення Книги реєстрації банків, валютних бірж та інших фінансово-кредитних установ;

б) забезпечення стабільності національної грошової одиниці – гривні;

в) представлення інтересів України у відносинах з центральними банками інших країн;

г) представлення інтересів України у відносинах із міжнародними банками та фінансово-кредитними організаціями.

7. Що таке дисконтна політика НБУ?

а) зміна облікової ставки НБУ для регулювання руху капіталу та балансування платіжних зобов'язань, а також коригування курсу грошової одиниці України до іноземних валют;

б) зміна облікової ставки НБУ для балансування платіжних зобов'язань, а також коригування курсу грошової одиниці України до іноземних валют;

в) регулювання курсу грошової одиниці України до іноземних валют шляхом купівлі-продажу іноземної валюти на фінансових ринках;

г) регулювання курсу грошової одиниці України до іноземних валют шляхом конвертації (обміну) іноземної валюти на фінансових ринках.

8. Що таке девізна валютна політика НБУ?

а) зміна облікової ставки НБУ для регулювання руху капіталу та балансування платіжних зобов'язань, а також коригування курсу грошової одиниці України до іноземних валют;

б) зміна облікової ставки НБУ для балансування платіжних зобов'язань, а також коригування курсу грошової одиниці України до іноземних валют;

в) регулювання курсу грошової одиниці України до іноземних валют шляхом купівлі-продажу іноземної валюти на фінансових ринках;

г) регулювання курсу грошової одиниці України до іноземних валют шляхом конвертації (обміну) іноземної валюти на фінансових ринках.

9. Що є головною метою банківського нагляду і контролю?

а) фінансова безпека та захист інтересів вкладників і кредиторів;

б) безпека та фінансова стабільність банківської системи, захист інтересів вкладників і кредиторів;

в) фінансова безпека та стабільність банківської системи;

г) безпека банківської системи та цінова стабільність у країні.

10. Що є метою грошово-кредитної політики?

а) регулювання пропозиції та попиту на грошовому ринку;

б) регулювання пропозиції та попиту на фондовому ринку;

в) регулювання пропозиції та попиту на позиковий капітал через ефективне управління в секторі прямого фінансування;

г) регулювання пропозиції та попиту на позиковий капітал через ефективне управління грошовою масою.

1.5. Підготувати логіко-структурні схеми: «Шляхи створення центральних банків», «Керівні органи управління Національним банком України», «Організаційна структура НБУ».

1.6. Підготувати творчо-аналітичне завдання: «Аналіз статусу центрального банку і основних положень, що його визначають», «Аналіз кошторису НБУ за останні 3 роки».

1.7. Практичні завдання:

1.7.1. Змоделюйте діяльність Комітету з монетарної політики Національного банку України в умовах воєнного стану.

1.7.2. Змоделюйте діяльність Комітету з фінансової стабільності Національного банку України в умовах воєнного стану.

1.7.3. Змоделюйте діяльність Комітету з управління змінами Національного банку України в умовах воєнного стану.

Тема 2. Емісія грошей і регулювання готівкового обороту

2.1. Методичні вказівки до вивчення теми

Мета: засвоїти основні завдання емісії грошей і принципи регулювання готівкового обороту.

Необхідно знати: місце та завдання Національного банку України та його територіальних установ в організації готівкового грошового обігу, а також чин-

ники, що визначають співвідношення готівкових і депозитних грошей в економіці країни.

Необхідно вміти: розкривати принципи організації обороту готівки суб'єктів господарювання і джерела надходження готівки у каси банків та напрями їх видачі, обґрунтовувати механізм емісії грошей та їх вилучення з обороту.

2.2. Глосарій

Грошово-кредитний мультиплікатор – це показник, який характеризує, у якому співвідношенні банківські резерви перетворюються у депозитні гроші.

Рівень довіри до банківської системи – це рівень ризику, пов'язаного з розміщенням коштів на рахунках у банках.

Рівень очікуваних доходів від розміщення грошей на рахунках у банках – це рівень депозитної процентної ставки.

Емісія грошей НБУ (issue of money) – це випуск в обіг нових грошових знаків (від лат. *emissio* – випуск).

Гривня (банкноти й монети) – це єдиний законний платіжний засіб на території нашої держави.

Банкнотно-монетний двір Національного банку України (БМД НБУ) – монетний двір і банкнотна фабрика у Києві.

2.3. Питання для самоперевірки

1. Пояснити місце та завдання Національного банку України та його представництв у регіоні в організації готівкового грошового обігу.
2. Обґрунтувати регулювання готівкового обігу в позабанківській сфері.
3. Розкрити сутність прогнозування готівкового обігу.
4. Назвати джерела надходження готівки у каси банків та напрями їх видачі.
5. Розкрити механізм емісії грошей та їх вилучення з обороту.
6. Розкрити сутність регулювання касових операцій банків.
7. Охарактеризувати фактори впливу на співвідношення готівки і депозитних грошей.
8. Охарактеризувати організацію емісійно-касової роботи в системі НБУ.
9. Охарактеризувати організацію інкасації грошей та перевезення цінностей установами НБУ, проблеми та шляхи вирішення.
10. Обґрунтувати основні вимоги до проведення банками касових операцій і касового обслуговування клієнтів.

2.4. Тестові завдання

1. У чому полягають повноваження НБУ як емісійного центру країни?

а) визначає номінали банкнот і монет, а також дизайн грошових знаків;

б) затверджує графіки здачі готівки;

в) розробляє систему захисту банків;

г) встановлює ліміти кредитування.

2. Якими є основні напрями діяльності Національного банку в галузі готівкового обігу на перспективу?

а) зменшення частки готівки (М0) у загальному обсязі грошової маси (М3);

б) збільшення частки готівки (М0) у загальному обсязі грошової маси (М3);

в) гальмування впровадження платіжних карток у споживчому секторі;

г) зменшення прогресивних технологій та сучасного обладнання на усіх стадіях руху й обробки готівки.

3. Як визначається cr-коефіцієнт депонування готівки?

а) співвідношення маси депозитних грошей на рахунках суб'єктів економіки у комерційних банках і готівки в обігу;

б) співвідношення готівки в обігу і маси депозитних грошей на рахунках суб'єктів економіки в комерційних банках;

в) співвідношення обов'язкових та надлишкових резервів банків і маси депозитних грошей на рахунках суб'єктів економіки в комерційних банках;

г) співвідношення маси депозитних грошей на рахунках суб'єктів економіки в комерційних банках і обов'язкових та надлишкових резервах банків.

4. Як визначається rr-коефіцієнт резервування?

а) співвідношення маси депозитних грошей на рахунках суб'єктів економіки в комерційних банках і готівки в обігу;

б) співвідношення готівки в обігу і маси депозитних грошей на рахунках суб'єктів економіки в комерційних банках;

в) співвідношення обов'язкових та надлишкових резервів банків і маси депозитних грошей на рахунках суб'єктів економіки в комерційних банках;

г) співвідношення маси депозитних грошей на рахунках суб'єктів економіки в комерційних банках і обов'язкових та надлишкових резервах банків.

5. Що являє рівень довіри до банківської системи?

а) ризик, пов'язаний з розміщенням коштів на рахунках у банках;

б) ризик, пов'язаний з банкрутством банку;

в) рівень депозитної процентної ставки;

г) рівень депозитного ризику.

6. Що являє рівень очікуваних доходів від розміщення грошей на рахунках у банках?

а) ризик, пов'язаний з розміщенням коштів на рахунках у банках;

б) ризик, пов'язаний з банкрутством банку;

в) рівень депозитної процентної ставки;

г) рівень депозитного ризику.

7. Що є основною вимогою до проведення банками касових операцій і касового обслуговування клієнтів, що визначено Інструкцією НБУ «Про касові операції в банках України»?

а) здійснення касового обслуговування клієнтів на безоплатній основі;

б) часткове оприбуткування готівкових коштів, які надійшли до кас банків, і зарахування їх на рахунок клієнтів;

в) проведення експертизи грошових знаків на справжність і платіжність;

г) наявність грошового сховища та оборотної каси.

8. Де можна купити готівку з метою поповнення (підкріплення) каси готівкою комерційних банків?

а) на міжбанківському ринку, в інших комерційних банках та у казначействі;

б) у центральному банку країни та у казначействі;

в) у казначействі та в спеціальних фінансово-кредитних установах;

г) на міжбанківському ринку, в інших комерційних банках та в центральному банку.

9. Які повноваження має Національний банк України в сфері регулювання готівкового обороту?

а) встановлює для комерційних банків правила здійснення касових операцій для забезпечення належного рівня зберігання грошових коштів;

б) формує бізнес-план будівництва банків стосовно касового вузла і грошових сховищ;

в) розробляє графік роботи охорони банку;

г) встановлює правила перевезення цінностей.

2.5. Підготувати логіко-структурну схему: «Повноваження НБУ в організації готівкового обігу в Україні».

2.6. Підготувати творчо-аналітичне завдання: «Аналіз основних макроекономічних показників країни у сфері грошового обігу за останні 3 роки».

2.7. Практичні завдання:

2.7.1. Поясніть, що зміниться в структурі грошової маси у разі зменшення залишків коштів на депозитних рахунках у банках до запитання в національній валюті?

2.7.2. Що зміниться в структурі грошової маси у разі зменшення залишків коштів на строкових депозитних рахунках у банках у національній валюті?

Тема 3. Рефінансування банків

3.1. Методичні вказівки до вивчення теми

Мета: засвоїти основні принципи і механізм рефінансування банків.

Необхідно знати: вимоги НБУ до банків щодо проведення операції з підтримки їх ліквідності через відповідні інструменти рефінансування.

Необхідно вміти: розкривати сутність кредитів рефінансування Національним банком України банків другого рівня, їх види, обґрунтовувати порядок надання Національним банком України кредитів банкам другого рівня та механізм їх повернення.

3.2. Глосарій

Кількісний тендер – тендер, на якому Національний банк наперед установлює ціну (процентну ставку), за якою банки можуть одержати кредити рефінансування або розмістити в Національному банку кошти.

Процентний тендер – тендер, під час оголошення якого банки у своїх заявках до Національного банку зазначають ціну (процентну ставку), за якою вони погоджуються одержати кредит рефінансування або розмістити кошти.

Стабілізаційний кредит – це кредит НБУ, що може надаватись комерційному банку на підтримку виконання заходів фінансового оздоровлення для забезпечення його ліквідності на визначений Правлінням НБУ строк.

Кредит овернайт – це кредит, наданий комерційному банку Національним банком України за оголошеною процентною ставкою через постійно діючу лінію рефінансування строком на один робочий день.

Операції на відкритому ринку (open market operations) – купівля-продаж казначейських зобов'язань Національним банком України, а також інших цінних паперів та боргових зобов'язань, визначених Правлінням Національного банку.

Операція прямого репо – це кредитна операція, що ґрунтується на двосторонньому договорі між НБУ та комерційним банком про купівлю НБУ державних облігацій України з портфеля банку або банківських металів із подальшим зобов'язанням комерційного банку викупити державні облігації України з портфеля банку або банківські метали за обумовленою ціною на обумовлену дату.

Операція зворотного репо – це депозитна операція, що ґрунтується на двосторонньому договорі між НБУ та комерційним банком про продажі НБУ зі свого портфеля державних облігацій України з одночасним зобов'язанням зворотного їх викупу з банків за обумовленою в договорі ціною на обумовлену дату.

3.3. Питання для самоперевірки

1. Мета та розвиток механізмів рефінансування центральним банком банків другого рівня.

2. Економічна сутність кредитів Національного банку України на макро- та мікрорівнях.

3. Види кредитів рефінансування Національним банком України банків другого рівня.

4. Порядок надання Національним банком України кредиту овернайт банкам другого рівня.

5. Види тендерів з підтримки ліквідності банків другого рівня, порядок їх проведення Національним банком України.

6. Сутність операцій репо для підтримки ліквідності банків другого рівня та принципи їх здійснення.

7. Види операцій Національного банку України з купівлі (продажу) державних облігацій України на позабіржовому ринку цінних паперів.

8. Що є ціною купівлі НБУ державних цінних паперів із портфеля банків за умови рефінансування комерційних банків за операцією прямого репо?

9. Від чого залежить ціна зворотного продажу Національним банком України державних цінних паперів?

10. Які механізми необхідно задіяти для вирішення проблем ефективного рефінансування банків НБУ?

3.4. Тестові завдання

1. Які інструменти рефінансування застосовуються згідно з Положенням про регулювання Національнім банком України ліквідності банків України?

а) періодично діюча лінія рефінансування;

б) проведення щомісяця кількісного або процентного тендера;

в) проведення операцій прямого репо;

г) надання стабілізаційних кредитів.

2. Як розподіляються кошти, якщо два або кілька учасників процентного тендера пропонують однакову процентну ставку, а обсяг кредитів, що залишився, недостатній для задоволення всіх заявок банків з однаковою процентною ставкою?

а) пропорційно між цими банками;

б) пропорційно між цими банками після підвищення процентної ставки;

в) задовольняються потреби банку, що просить менший обсяг кредитних ресурсів;

г) задовольняються потреби банку, що просить більший обсяг кредитних ресурсів.

3. Які документи укладають банки, заявки яких задоволені (частково задоволені) на кредитному тендері з Національним банком України?

а) кредитний договір;

б) договір застави;

в) договір гарантії;

г) кредитний договір та договір застави (гарантії).

4. Які документи має подати банк до Національного банку України для отримання стабілізаційного кредиту?

а) клопотання про надання стабілізаційного кредиту;

б) програму капіталізації банку;

в) графік отримання стабілізаційного кредиту;

г) інформацію про забезпечення кредиту.

5. На підставі чого Правлінням Національного банку України приймається рішення про надання банку стабілізаційного кредиту?

а) аналізу й оцінювання програми фінансового оздоровлення;

б) пропозицій департаменту фінансового моніторингу;

в) пропозицій кредитного департаменту;

г) аналізу й оцінювання програми капіталізації банку.

6. Під яке забезпечення Національний банк України може надавати банкам кредити овернайт?

а) державних облігацій України (крім облігацій зовнішньої державної позики України);

б) державних облігацій зовнішньої державної позики України або депозитних сертифікатів;

в) державних облігацій України (крім облігацій зовнішньої державної позики України) або депозитних сертифікатів;

г) депозитних сертифікатів.

7. Що є обов'язковою умовою для подання банком заявки на одержання кредиту овернайт?

а) укладення кредитного договору з Національним банком України;

б) укладення генерального кредитного договору з Національним банком України;

в) укладення кредитного договору та договору застави з Національним банком України;

г) укладення договору застави з Національним банком України.

8. Що являє собою операція прямого репо?

а) кредитна операція, що ґрунтується на двосторонньому договорі між НБУ та комерційним банком про купівлю НБУ державних облігацій України із портфеля банку або банківських металів (перша частина договору) з подальшим зобов'язанням комерційного банку викупити державні облігації України із портфеля банку або банківські метали (друга частина договору) за обумовленою ціною на обумовлену дату;

б) кредитна операція, що ґрунтується на двосторонньому договорі між НБУ та комерційним банком про продаж НБУ державних облігацій України із портфеля банку або банківських металів (перша частина договору) з подальшим зобов'язанням комерційного банку викупити державні облігації України із портфеля банку або банківські метали (друга частина договору) за обумовленою ціною на обумовлену дату;

в) депозитна операція, що ґрунтується на двосторонньому договорі між НБУ та комерційним банком про продажі НБУ зі свого портфеля державних облігацій України з одночасним зобов'язанням зворотного їх викупу з банків за обумовленою в договорі ціною на обумовлену дату;

г) депозитна операція, що ґрунтується на двосторонньому договорі між НБУ та комерційним банком про продажі НБУ зі свого портфеля державних акцій України з одночасним зобов'язанням зворотного їх викупу із банків за обумовленою в договорі ціною на обумовлену дату.

9. Що являє собою операція зворотного репо?

а) кредитна операція, що ґрунтується на двосторонньому договорі між НБУ та комерційним банком про купівлю НБУ державних облігацій України із портфеля банку або банківських металів (перша частина договору) з подальшим зобов'язанням комерційного банку викупити державні облігації України із портфеля банку або банківські метали (друга частина договору) за обумовленою ціною на обумовлену дату;

б) кредитна операція, що ґрунтується на двосторонньому договорі між НБУ та комерційним банком про продаж НБУ державних облігацій України із портфеля банку або банківських металів (перша частина договору) з подальшим зобов'язанням комерційного банку викупити державні облігації України із портфеля банку або банківські метали (друга частина договору) за обумовленою ціною на обумовлену дату;

в) депозитна операція, що ґрунтується на двосторонньому договорі між НБУ та комерційним банком про продажі НБУ зі свого портфеля державних облігацій України з одночасним зобов'язанням зворотного їх викупу з банків за обумовленою в договорі ціною на обумовлену дату;

г) депозитна операція, що ґрунтується на двосторонньому договорі між НБУ та комерційним банком про продажі НБУ зі свого портфеля державних акцій України з одночасним зобов'язанням зворотного їх викупу із банків за обумовленою в договорі ціною на обумовлену дату.

10. Які недоліки сьогодні має процедура рефінансування банків?

а) недосконалість інструментів антикризового регулювання банків;

б) цільовий характер використання отриманих коштів;

в) надання кредитів рефінансування комерційним банкам;

г) можливість впровадження тимчасової адміністрації.

3.5. Підготувати логіко-структурну схему: «Механізм надання Національним банком України стабілізаційного кредиту».

3.6. Підготувати творчо-аналітичне завдання: «Аналіз кредитів, наданих НБУ комерційним банкам України за останні 3 роки».

3.7. Практичні завдання:

3.7.1. Національний Банк України проводить процентний тендер для рефінансування комерційних банків строком до 14 днів. Загальна сума кредиту, пропонована НБУ – 1 800 млн грн. Мінімальна сума заявки одного банку – 200 млн грн. Вид забезпечення – враховані банком векселі суб'єктів господарювання з розрахунку 80 % їх балансової вартості.

Для участі в тендері отримано заявки комерційних банків та інформація про їх діяльність, яка містить такі показники (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Показники діяльності банків, млн грн

Показники	**Банки**				
	1	**2**	**3**	**4**	**5**
1. Сума заявки банку, млн грн	640,0	200,0	830,0	850,0	1100,0
2. Термін діяльності банку	5 років	11 міс.	2 роки	4 роки	7 років
3. Відсоткова ставка за кредит, запропонована комерційним банком, %	15,0	20,0	17,0	13,0	18,0
4. Резерв під кредитний ризик, млн грн 4.1. розрахункова сума	200,0	150,0	180,0	120,0	130,0
4.2. фактично сформовано	195,0	150,0	180,0	120,0	130,0
4. Дотримання банком економічних нормативів на останню дату: 4.1. мінімального розміру регулятивного капіталу (Н1): дотримання (+), недотримання (–)	–	–	+	+	+
4.2. максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7): фактичне значення, %	25,2	23,5	24,0	20,0	22,0
5. Балансова вартість векселів, наданих у забезпечення кредиту, млн грн	1 100,0	200,0	1 300,0	1 250,0	1 750,0

Довідка: 1) облікова ставка НБУ становить 18 % річних; 2) інших вимог НБУ, що пред'являються під час рефінансування комерційних банків, всі банки, що подали заявки, дотримуються.

Необхідно:

1) визначити послідовність видачі кредиту банкам, допущеним до процентного тендера НБУ, і суми кредиту, які вони отримають;

2) пояснити значення тендерів НБУ для рефінансування комерційних банків.

3.7.2. Банківські установи А, Б і В подали заявки на купівлю кредитів через процентний тендер. Обсяг кредитів, що виставляються на продаж, становить

300 млн грн. Термін кредиту – 30 днів. Стартова ціна кредиту – 20 %. Кількість днів у році – 365.

Умови купівлі кредиту, що викладені в заявці на участь у тендері (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Умови отримання кредиту, млн грн

Умови купівлі кредиту	Банк А	Банк Б	Банк В
1. Сума кредиту, млн грн	1 000	500	300
2. Плата за кредит, що пропонується банком	18%	21 %	21 %
Сума процентів	14,7	8,6	5,1

Визначити:

1) потенційні можливості кожного з банків на купівлю кредиту;

2) суму нарахованих процентів, які сплатять банки Національному банку України після визначеного терміну;

3) суму коштів, що зараховується на рахунок Національного банку України після визначеного терміну.

Тема 4. Організація та регулювання платіжних систем

4.1. Методичні вказівки до вивчення теми

Мета: засвоїти основні положення організації та регулювання платіжних систем.

Необхідно знати: роль центрального банку в організації та регулюванні платіжних систем.

Необхідно вміти: розкривати сутність організації міжбанківських розрахунків, їх види, охарактеризувати становлення та розвиток міжбанківських розрахунків в Україні, обґрунтовувати необхідність реформування платіжної системи України.

4.2. Глосарій

Платіжна система – це платіжна організація, учасники платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними під час проведення переказу коштів.

Внутрішньодержавна платіжна система – платіжна система, у якій платіжна організація є резидентом та яка здійснює свою діяльність і забезпечує проведення переказу коштів виключно в межах України.

Міжнародна платіжна система – платіжна система, у якій платіжна організація може бути як резидентом, так і нерезидентом, і яка здійснює свою діяль-

ність на території двох і більше країн та забезпечує проведення переказу коштів у межах цієї платіжної системи, зокрема з однієї країни в іншу.

Система електронних платежів (СЕП) – забезпечує здійснення розрахунків у межах України між банками як за дорученнями клієнтів банків, так і за зобов'язаннями банків та інших учасників системи.

Національна система масових електронних платежів – внутрішньодержавна банківська багатоемітентна платіжна система масових платежів, у якій розрахунки за товари та послуги, одержання готівки й інші операції здійснюються з використанням спеціальних платіжних засобів за технологією, що розроблена Національним банком України.

Внутрішньобанківська платіжна система – це програмно-технічний комплекс із власними засобами захисту інформації, який експлуатується комерційним банком або об'єднанням банків і здійснює розрахунки між установами цього банку, діє відповідно до внутрішніх документів банку.

Локальний кліринг – це платежі нетто між банками якогось регіону або між банками певної банківської групи та (або) між філіями одного банку.

Загальнодержавний кліринг – це платежі нетто між кредитно-фінансовими установами всієї країни.

Учасники НСМЕП – це юридичні або фізичні особи – суб'єкти відносин, що виникають під час здійснення розрахункових операцій за допомогою платіжних карток НСМЕП.

Оверсайт платіжних систем – це діяльність центрального банку, спрямована на забезпечення безперервного, надійного та ефективного функціонування платіжних систем, яка полягає в оцінюванні діючих платіжних механізмів і тих, що плануються, а також, якщо є така необхідність, ініціюванні змін до них.

4.3. Питання для самоперевірки

1. Охарактеризувати сутність платіжної системи та її складники.
2. У чому полягає організація міжбанківських кореспондентських відносин і оцінка її ефективності?
3. Розкрити сутність і переваги міжбанківських розрахунків через кореспондентські рахунки, що відкриті в НБУ.
4. Навести механізм міжбанківських розрахунків через клірингові установи.
5. Розкрити сутність регулювання системи електронних міжбанківських розрахунків.
6. Назвати переваги Національної системи масових електронних платежів.
7. Для здійснення яких операцій призначені платіжні картки НСМЕП?
8. Зазначити міжнародні принципи, на яких повинно базуватися здійснення НБУ оверсайту платіжних систем.

9. Розкрити повноваження НБУ щодо підвищення ефективності платіжної системи.

10. Обґрунтувати фактори, що обумовлюють необхідність реформування платіжної системи України.

4.3. Тестові завдання:

1. Які функції виконує система електронних платежів НБУ?

а) здійснення розрахунків між банками України в іноземній валюті;

б) ефективне використання кредитів банків;

в) забезпечення контрольних функцій НБУ за станом кореспондентських рахунків комерційних банків;

г) надання інформаційних послуг окремим учасникам розрахунків.

2. Які операції здійснюють власники платіжних карток НСМЕП?

а) платежі за товари та послуги;

б) переказ готівки;

в) завантаження;

г) інкасація.

3. На які типи поділяються картки за правами доступу?

а) доступу торговця, працівників банку, сервісних службовців;

б) доступу торговця, працівників банку і процесингових центрів, сервісних службовців;

в) доступу торговця, працівників процесингових центрів, сервісних службовців;

г) доступу працівників банку і процесингових центрів, сервісних службовців.

4. Що є метою оверсайту платіжних систем?

а) надійність та ефективність систем забезпечення кредитної діяльності комерційних банків;

б) надійність та ефективність систем забезпечення кредитними ресурсами суб’єктів господарства;

в) надійність та ефективність систем забезпечення переказу коштів і розрахунків за фінансові інструменти;

г) надійність та ефективність систем забезпечення населення споживчими кредитами.

5. На виконання яких завдань спрямовано дії НБУ щодо розвитку національної платіжної системи?

а) визначення пріоритетів і планування розвитку платіжної системи;

б) запобігання виділенню ресурсів для моніторингу стану СЕП-2;

в) зупинка розробки комунікаційної стратегії для підвищення координації дій у сфері розвитку СЕП-2 з іншими зацікавленими сторонами;

г) зниження кваліфікації експертів, які займаються проблемами розвитку національної платіжної системи.

6. Які повноваження НБУ щодо підвищення ефективності платіжної системи, як користувача?

а) надавати і розвивати платіжні і кредитні послуги;

б) ініціювати, координувати проводити дослідження і консультації щодо дизайну, функціонування СЕП-2, а також розробляти відповідну політику;

в) здійснювати моніторинг діючих і проєктних платіжних систем, оцінювати їх відповідність принципам надійності й ефективності;

г) брати участь у клірингових і розрахункових системах.

7. Які повноваження НБУ щодо підвищення ефективності платіжної системи, як органу нагляду?

а) надавати і розвивати платіжні і кредитні послуги;

б) ініціювати, координувати проводити дослідження і консультації щодо дизайну, функціонування СЕП-2, а також розробляти відповідну політику;

в) здійснювати моніторинг діючих і проєктних платіжних систем, оцінювати їх відповідність принципам надійності й ефективності;

г) брати участь у клірингових і розрахункових системах.

8. Які повноваження НБУ щодо підвищення ефективності платіжної системи, як каталізатора?

а) надавати та розвивати платіжні і кредитні послуги;

б) ініціювати, координувати проводити дослідження і консультації щодо дизайну, функціонування СЕП-2, а також розробляти відповідну політику;

в) здійснювати моніторинг діючих і проєктних платіжних систем, оцінювати їх відповідність принципам надійності й ефективності;

г) брати участь у клірингових і розрахункових системах.

9. Які повноваження НБУ щодо підвищення ефективності платіжної системи, як оператора?

а) надавати і розвивати платіжні і кредитні послуги;

б) ініціювати, координувати проводити дослідження і консультації щодо дизайну, функціонування СЕП-2, а також розробляти відповідну політику;

в) здійснювати моніторинг діючих і проєктних платіжних систем, оцінювати їх відповідність принципам надійності й ефективності;

г) брати участь у клірингових і розрахункових системах.

10. Назвати фактори зростаючої необхідності реформування платіжної системи:

а) процеси розвитку у фінансовому і нефінансовому секторах економіки, що формують нові потреби у платіжних інструментах і послугах;

б) відсутність розвитку електронного банкінгу;

в) знижуюча потреба у високій безпечності та безперебійності розрахунків, руху ліквідності протягом дня та високій прозорості банківських операцій;

г) знижуюча необхідність підтримання ринкової дисципліни й розвитку конкуренції через забезпечення ринкової справедливості.

4.5. Підготувати логіко-структурну схему: «Класифікація міжбанківських розрахунків».

4.6. Підготувати творчо-аналітичне завдання: «Регулювання системи електронних міжбанківських розрахунків».

4.7. Практичні завдання:

4.7.1. На основі наведених даних проаналізуйте стан платіжної системи і поясніть зміни за результатами її реформування (табл. 5.1).

Таблиця 5.1 – Кількісні показники щодо учасників платіжного ринку станом на 01 січня 2024 року

Показник	Кількість
Кількість міжнародних платіжних систем, створених нерезидентами, із них:	16
карткові	6
переказ коштів	10
Кількість платіжних систем, створених резидентами, із них:	21
небанківські	14
банківські	5
державні	2
Кількість платіжних систем, що були зареєстровані протягом 2023 року, із них:	0
платіжні системи, створені резидентами	0
платіжні системи, створені нерезидентами	0
Кількість платіжних систем, реєстрація яких була скасована протягом 2023 року, із них:	17
платіжні системи, створені резидентами	17
Кількість технологічних операторів платіжних послуг	35
Кількість технологічних операторів платіжних послуг, що були зареєстровані протягом 2023 року	3
Кількість технологічних операторів платіжних послуг, реєстрація яких була скасована протягом 2023 року	3

Тема 5. Регулювання діяльності банків

5.1. Методичні вказівки до вивчення теми

Мета: засвоїти основні положення регулювання банківської діяльності.

Необхідно знати: необхідність та методи банківського регулювання.

Необхідно вміти: розкривати сутність регулювання діяльності банківських установ за допомогою економічних нормативів: капіталу; ліквідності; кредитно-

го ризику; інвестування, охарактеризувати ліміти відкритої валютної позиції, обґрунтувати необхідність контролю НБУ за дотриманням банками економічних нормативів.

5.2. Глосарій

Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу – це співвідношення регулятивного капіталу до сумарних активів і певних позабалансових інструментів, зважених за ступенем кредитного ризику після їх зменшення на відповідну суму.

Ліквідність банку – це здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань, яка визначається збалансованістю між строками і сумами погашення розміщених активів та строками і сумами виконання зобов'язань банку, а також строками та сумами інших джерел і напрямів використання коштів надання кредитів, інші витрати.

Норматив миттєвої ліквідності – це співвідношення суми коштів у касі та на кореспондентських рахунках до зобов'язань банку, що обліковуються за поточними рахунками.

Норматив поточної ліквідності – це співвідношення активів первинної та вторинної ліквідності до зобов'язань банку з відповідними строками виконання.

Норматив короткострокової ліквідності – це співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань.

Вільна / недостатня ліквідність – це різниця між обсягами коштів на коррахунках банків у НБУ і необхідною сумою обов'язкових резервів.

Ліміти відкритої валютної позиції (limits on the open foreign exchange position) – це встановлене Національним банком України кількісне обмеження (у відсотках) щоденної величини відкритих банком валютних позицій.

Ліміт загальної відкритої валютної позиції банку (Л13) – це співвідношення загальної величини відкритої валютної позиції банку за всіма іноземними валютами та банківськими металами в гривневому еквіваленті до регулятивного капіталу банку.

Ліміт загальної довгої відкритої валютної позиції банку (Л13-1) – це співвідношення величини перевищення обсягу вимог за іноземною валютою та банківськими металами над обсягом зобов'язань у гривневому еквіваленті до регулятивного капіталу банку.

Ліміт загальної короткої відкритої валютної позиції банку (Л13-2) – це співвідношення величини перевищення обсягу зобов'язань за іноземною валютою та банківськими металами над обсягом вимог у гривневому еквіваленті до регулятивного капіталу банку.

5.3. Питання для самоперевірки

1. Обґрунтувати необхідність регулювання діяльності банків з боку держави.
2. Назвати основні завдання регулювання діяльності банків.
3. Назвати методи адміністративного регулювання НБУ комерційних банків.
4. Назвати методи індикативного регулювання НБУ комерційних банків.
5. Визначити основні повноваження органів банківського регулювання.
6. Назвати економічні нормативи, що регламентують банківську діяльність.
7. Навести характеристику і порядок розрахунку нормативів капіталу.
8. Навести характеристику і порядок розрахунку нормативів ліквідності.
9. Навести характеристику і порядок розрахунку нормативів ризику.
10. Навести характеристику і порядок розрахунку нормативів інвестування.
11. Навести характеристику і порядок розрахунку нормативів лімітів відкритої валової позиції.
12. Пояснити необхідність і сутність контролю НБУ за виконанням банками економічних нормативів.

5.4. Тестові завдання

1. Які методи адміністративного регулювання ви знаєте?

а) реєстрація банків і ліцензування їх діяльності;

б) визначення норм обов'язкових резервів для банків;

в) встановлення норм відрахувань до резервів на покриття ризиків від активних банківських операцій;

г) визначення процентної політики.

2. Що належить до методів індикативного регулювання?

а) встановлення вимог та обмежень щодо діяльності банків;

б) визначення норм обов'язкових резервів для банків;

в) застосування санкцій адміністративного чи фінансового характеру;

г) нагляд за діяльністю банків.

3. Які показники належать до нормативів капіталу?

а) максимальний розмір регулятивного капіталу, достатність (адекватність) регулятивного капіталу, достатність (адекватність) капіталу;

б) мінімальний розмір регулятивного капіталу, достатність (адекватність) регулятивного капіталу, достатність (адекватність) основного капіталу;

в) мінімальний розмір регулятивного капіталу, достатність (адекватність) регулятивного капіталу, достатність (адекватність) додаткового капіталу;

г) мінімальний розмір регулятивного капіталу, достатність (адекватність) регулятивного капіталу, достатність (адекватність) капіталу.

4. Які показники належать до нормативів кредитного ризику?

а) мінімальний розмір кредитного ризику на одного контрагента, великих кредитних ризиків, максимальний розмір кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами;

б) максимальний розмір кредитного ризику на одного контрагента, великих кредитних ризиків, максимальний розмір кредитного ризику за операціями із пов'язаними з банком особами;

в) максимальний розмір кредитного ризику на одного контрагента, малих кредитних ризиків, максимальний розмір кредитного ризику за операціями із пов'язаними з банком особами;

г) максимальний розмір кредитного ризику на одного контрагента, великих кредитних ризиків, мінімальний розмір кредитного ризику за операціями із пов'язаними з банком особами.

5. Яким співвідношенням визначається норматив інвестування у цінні папери окремо за кожною установою?

а) розмір коштів, які інвестуються на придбання акцій та інвестиційних сертифікатів окремо за кожною установою, до статутного капіталу банку;

б) сума коштів, які інвестуються на придбання акцій та інвестиційних сертифікатів будь-яких юридичних осіб, до статутного капіталу банку;

в) сума коштів, які інвестуються на придбання акцій, облігацій, векселів та інвестиційних сертифікатів будь-яких юридичних осіб, до статутного капіталу банку;

г) сума коштів, які інвестуються на придбання акцій, облігацій, векселів та інвестиційних сертифікатів іноземних партнерів банку, до статутного капіталу банку.

6. Коли і в який спосіб НБУ здійснює контроль за дотриманням банками економічних нормативів достатності капіталу та нормативів інвестування?

а) щодня за формулою середньозваженої величини;

б) щомісяця за формулою середньозваженої величини;

в) за станом на 1-ше, 11-те, 21-ше число кожного місяця за формулою середньозваженої величини;

г) щоквартально за формулою середньозваженої величини.

7. Який показник визначає співвідношення капіталу 1-го рівня до сукупних активів та позабалансових зобов'язань?

а) норматив достатності регулятивного капіталу;

б) норматив достатності основного капіталу;

в) комбінований буфер капіталу;

г) коефіцієнт левериджу.

8. Який розмір відрахувань від прибутку до резервного фонду банку?

а) не менше 5 % до досягнення ними 25 % розміру регулятивного капіталу банку;

б) не більше 5 % до досягнення ними 25 % розміру регулятивного капіталу банку;

в) не менше 7 % до досягнення ними 20 % розміру регулятивного капіталу банку;

г) не більше 7 % до досягнення ними 20 % розміру регулятивного капіталу банку.

9. Який буфер капіталу має на меті захист банківського сектору від акумулювання ризиків у періоди кредитної експансії?

а) буфер запасу (консервації) капіталу;

б) контрциклічний буфер;

в) буфер системної важливості;

г) буфер системного ризику.

10. Який показник визначається як співвідношення регулятивного капіталу та сумарної балансової вартості активів і позабалансових зобов'язань, зважених за ступенем кредитного ризику після їх зменшення на суму забезпечення?

а) норматив достатності регулятивного капіталу;

б) норматив достатності основного капіталу;

в) комбінований буфер капіталу;

г) коефіцієнт мультиплікатора капіталу.

5.5. Підготувати логіко-структурну схему: «Основні завдання регулювання діяльності банків».

5.6. Підготувати творчо-аналітичне завдання: «Аналіз застосування НБУ заходів впливу на комерційні банки у разі порушення ними економічних нормативів за останні 3 роки».

5.7. Практичні завдання:

5.7.1. Маємо такі дані банку: основний капітал – 500 млн грн, додатковий капітал – 160 млн грн, акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, що випущені банком – 40 млн грн, інвестиції в асоційовані та дочірні компанії – 30 млн грн, вкладення в інші банки на умовах субординованого боргу – 60 млн грн. Визначте суму регулятивного капіталу банку.

5.7.2. Маємо такі дані банку: регулятивний капітал – 640 млн грн, готівкові кошти – 6 000 млн грн, гарантовані депозити в інших банках (покриті), зважені

за ступенем кредитного ризику – 800 млн грн, непокритий кредитний ризик – 400 млн грн. Чому буде дорівнювати норматив достатності регулятивного капіталу банку?

5.7.3. Розрахуйте норматив достатності регулятивного капіталу банку, якщо основний капітал – 550 млн грн, додатковий капітал – 150 млн грн, вкладення в інші банки на умовах субординованого боргу – 60 млн грн, готівкові кошти – 3 000 млн грн, банківські метали – 2 000 млн грн, активи за операціями з НБУ – 1 000 млн грн, кредити, що надані органам державної влади – 500 млн грн, гарантовані депозити в інших банках (покриті) – 1 500 млн грн, непокритий кредитний ризик – 400 млн грн.

Тема 6. Банківський нагляд

6.1. Методичні вказівки до вивчення теми

Мета: засвоїти основні положення банківського нагляду.

Необхідно знати: сутність банківського нагляду в Україні та основні завдання державної політики щодо банків.

Необхідно вміти: розкривати сутність банківського нагляду, характеризувати основні форми та види банківського нагляду, обґрунтовувати необхідність реформування нагляду НБУ за діяльністю банків.

6.2. Глосарій

Стабільність банківської системи – це стан, за якого немає системних проблем з ліквідністю і платоспроможністю банків, більшість із них виконують встановлені пруденційні нормативи та інші наглядові вимоги, забезпечується плавна та передбачувана динаміка відсоткових ставок на грошовому ринку, безперебійність розрахунків в економіці, а також ефективне управління ризиками в банківському секторі.

Банківське регулювання – це розробка і впровадження правил (інструкцій, положень, рекомендацій) на основі положень чинного законодавства та з метою визначення структури і методів здійснення банківської діяльності (формування рамок поведінки банків).

Нагляд за діяльністю банків – це постійний нагляд за здійсненням банками своєї діяльності відповідно до чинного законодавства і нормативно-правових актів.

Об’єкти банківського нагляду – це кредитні установи банківського типу (вітчизняні банки, філії іноземних банків, банки з іноземним капіталом, філії вітчизняних банків, відділення, представництва та ін.).

6.3. Питання для самоперевірки

1. Назвати ключові принципи банківського нагляду.

2. Пояснити суть і методи банківського нагляду.

3. Визначити мету і вимоги попереднього контролю.

4. Назвати критерії оцінки фінансової стабільності банків на різних стадіях нагляду.

5. Обґрунтувати порядок складання планів інспектування.

6. Охарактеризувати механізм проведення інспекційних перевірок.

7. Пояснити сутність рейтингової системи CAMELS.

8. Назвати заходи впливу за порушення банками вимог законодавства.

9. Які форми звітності, крім статистичної звітності, що надається банками НБУ, існують і надаються іншими контролюючими органами?

10. Хто належить до осіб, які охоплюються наглядовою діяльністю, у якості об'єкта банківського нагляду?

6.4. Тестові завдання

1. Які основні підходи до організації банківського нагляду є відповідно до світової практики?

а) інституційний, функціональний, інтегрований;

б) інституційний, функціональний, комбінований;

в) інституційний, дивізіонний, інтегрований;

г) спеціалізований, функціональний, інтегрований.

2. Що являє собою нагляд за діяльністю банків?

а) розробка правил на основі положень чинного законодавства та з метою визначення структури і методів здійснення банківської діяльності;

б) впровадження правил на основі положень чинного законодавства та з метою визначення структури та методів здійснення банківської діяльності;

в) постійний нагляд за здійсненням банками своєї діяльності відповідно до чинного законодавства і нормативно-правових актів;

г) попередній нагляд за здійсненням банками своєї діяльності відповідно до чинного законодавства і нормативно-правових актів.

3. Що включає розробка і впровадження наглядових директив?

а) моніторинг та нагляд за банківською діяльністю;

б) приписи, рекомендації та листи;

в) інспекційні перевірки на місцях;

г) кураторство і проведення зустрічей із керівником банку.

4. Що включає інспектування банків?

а) моніторинг та нагляд за банківською діяльністю;

б) приписи, рекомендації та листи;

в) інспекційні перевірки на місцях;

г) кураторство і проведення зустрічей із керівником банку.

5. З якою метою використовується безвиїзний нагляд?

а) здійснення регулярної перевірки та аналізу фінансового стану окремих банків із використанням звітів, що надаються банкам наглядового органу, статистичної звітності та іншої відповідної інформації;

б) прийняття подальших заходів щодо впровадження положень чинного законодавства та з метою визначення структури і методів здійснення банківської діяльності;

в) сприяння визначенню пріоритетів постійного нагляду за здійсненням банками своєї діяльності;

г) сприяння визначенню пріоритетів попереднього нагляду за здійсненням банками своєї діяльності.

6. Що являє собою банк, як об'єкт перевірки НБУ?

а) юридична особа, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги, відомості про який внесені до Державного реєстру банків;

б) відокремлений підрозділ банку, який функціонує від імені банку України;

в) банк-учасник національної або іноземної банківської групи;

г) відокремлений підрозділ іноземного банку, який створено і діє на території України відповідно до законів України.

7. Який контроль належить до основних форм банківського нагляду?

а) вступний, попередній, поточний;

б) вступний, проміжний, поточний;

в) попередній, проміжний, поточний;

г) вступний, попередній, заключний.

8. Що належить до вступного контролю, як форма банківського нагляду?

а) державна реєстрація та ліцензування;

б) безвиїзний нагляд;

в) інспекційні перевірки;

г) аудит.

9. Що належить до попереднього контролю, як форма банківського нагляду?

а) державна реєстрація банків;

б) безвиїзний нагляд і аудит банків;

в) інспекційні перевірки банків;

г) ліцензування банків.

10. У який спосіб орган нагляду повідомляє банку про результати виїзного та безвиїзного нагляду?

а) направленням письмових звітів і в процесі дискусій з керівництвом банку;

б) у процесі дискусій і під час зустрічей з керівництвом банку;

в) під час зустрічей з керівництвом банку і направленням письмових звітів;

г) направленням письмових звітів, у процесі дискусій і зустрічей з керівництвом банку.

6.5. Підготувати логіко-структурну схему: «Механізм проведення інспекційних перевірок».

6.6. Підготувати творчо-аналітичне завдання: «Аналіз критеріїв оцінки фінансової стабільності банків на різних стадіях нагляду».

6.7. Практичне завдання:

6.7.1. На основі наведених даних ПАТ АБ «ДЕЛЬТА» (табл. 6.1) визначте динаміку показника ефективності використання залучених коштів та доведіть його вплив на діяльність банку.

Таблиця 6.1 – Динаміка коефіцієнта стабільності залучених і запозичених коштів ПАТ АБ «ДЕЛЬТА», млн грн

Показники	**Станом на 31.12**			**2024 до 2023**	**2024 до 2022**
	2022	**2023**	**2024**		
Поточні зобов'язання банку	69 216,6	61 739,4	70 990,9		
Строкові депозити	57 282,1	34 996,9	41 787,6		
Коефіцієнт стабільності залучених і запозичених коштів					

6.7.2. На основі аналізу рентабельності ПАТ АБ «ДЕЛЬТА» у 2022–2024 рр. (табл. 6.2) зробити висновки щодо рівня рентабельності, ефективності діяльності, окупності витрат доходами.

Таблиця 6.2 – Показники прибутковості діяльності ПАТ АБ «ДЕЛЬТА», млн грн

№	**Найменування статті**	**2022**	**2023**	**2024**	**Відхилення + / –**	
					2023 до 2022	**2024 до 2023**
1	Загальний рівень рентабельності	3,5	33,1	–27,4	–30,9	–880,4
2	Окупність витрат доходам	121,0	155,8	128,7	7,7	6,3
3	Чиста процентна маржа	6,7	7,1	8,8	1,1	16
4	Чистий спред	20,2	15,6	17,9	–2,3	–11,4
5	Рентабельність власного капіталу	4,8	32,4	–55,8	–60,6	–1 261,3
7	Рентабельність активів	0,3	3,1	–2,9	–3,2	–1 118,4
8	Рентабельність статутного капіталу	3,0	27,3	–27,9	–30,9	–1 039,5

Тема 7. Центральний банк як банкір і фінансовий агент уряду

7.1. Методичні вказівки до вивчення теми

Мета: засвоїти основні напрями діяльності центрального банку як банкіра і фінансового агента уряду.

Необхідно знати: напрями діяльності Національного банку України з обслуговування уряду.

Необхідно вміти: розкривати сутність обслуговування внутрішнього державного боргу, характеризувати діяльність НБУ із обслуговування зовнішнього державного боргу, обґрунтовувати необхідність організації касового виконання державного бюджету.

7.2. Глосарій

Податкове фінансування дефіциту бюджету – це підвищення урядом податкових ставок, введення нових податків, скасування раніше встановлених пільг з податків, що веде до збільшення надходжень до бюджету.

Боргове фінансування дефіциту бюджету – це запозичення урядом коштів шляхом випуску державних боргових зобов'язань (державних цінних паперів), надходження від реалізації яких спрямовується до бюджету.

Емісійне фінансування дефіциту бюджету – це отримання урядом від центрального емісійного банку прямих кредитів або кредитів у формі купівлі банком державних боргових зобов'язань (цінних паперів).

Державний борг – це економічні відносини держави як позичальника із його зовнішніми і внутрішніми кредиторами з приводу запозичення коштів.

Внутрішній державний борг – це заборгованість минулих років та заборгованість, яка виникає щороку з нових боргових зобов'язань уряду.

Зовнішній державний борг – це заборгованість за кредитами, отриманими від іноземних держав.

7.3. Питання для самоперевірки

1. Назвати основні напрями діяльності центрального банку з обслуговування уряду.
2. Охарактеризувати етапи касового виконання державного бюджету України.
3. Назвати переваги казначейської системи касового виконання державного бюджету України, порівняно з банківською системою.
4. Охарактеризувати структуру внутрішнього та зовнішнього боргів України та роль НБУ в управлінні ними.
5. Пояснити відмінності боргового фінансування дефіциту державного бюджету від емісійного фінансування.
6. Назвати особливості методів фінансування внутрішнього державного боргу за участю НБУ.

7. Назвати особливості кожної з організаційних форм розміщення облігацій внутрішньої державної позики, що застосовуються НБУ.

8. Пояснити склад і функції безпосередніх учасників закритих аукціонів із розміщення облігацій внутрішньої державної позики.

9. Назвати функції НБУ по касовому виконанню державного бюджету.

10. Назвати джерела інформації НБУ про стан заборгованості за міжнародними кредитами.

7.4. Тестові завдання

1. Що являє собою податкове фінансування дефіциту бюджету?

а) підвищення урядом податкових ставок, введення нових податків, скасування раніше встановлених пільг з податків, що веде до збільшення надходжень до бюджету;

б) запозичення урядом коштів шляхом випуску державних боргових зобов'язань, надходження від реалізації яких спрямовується до бюджету;

в) отримання урядом від центрального емісійного банку прямих кредитів або кредитів у формі купівлі банком державних боргових зобов'язань;

г) отримання урядом від центрального емісійного банку кредитів у формі купівлі банком державних боргових зобов'язань.

2. Що являє собою боргове фінансування дефіциту бюджету?

а) підвищення урядом податкових ставок, введення нових податків, скасування раніше встановлених пільг з податків, що веде до збільшення надходжень до бюджету;

б) запозичення урядом коштів шляхом випуску державних боргових зобов'язань, надходження від реалізації яких спрямовується до бюджету;

в) отримання урядом від центрального емісійного банку прямих кредитів або кредитів у формі купівлі банком державних боргових зобов'язань;

г) отримання урядом від центрального емісійного банку кредитів у формі купівлі банком державних боргових зобов'язань.

3. Що являє собою емісійне фінансування дефіциту бюджету?

а) підвищення урядом податкових ставок, введення нових податків, скасування раніше встановлених пільг з податків, що веде до збільшення надходжень до бюджету;

б) запозичення урядом коштів шляхом випуску державних боргових зобов'язань, надходження від реалізації яких спрямовується до бюджету;

в) отримання урядом від центрального емісійного банку прямих кредитів або кредитів у формі купівлі банком державних боргових зобов'язань;

г) отримання урядом від центрального емісійного банку кредитів у формі купівлі банком державних боргових зобов'язань.

4. Із яких стадій складається управління державним боргом?

а) залучення державних запозичень, розміщення залучених коштів, погашення та обслуговування боргу;

б) залучення державних запозичень, розміщення залучених коштів, реструктуризація боргу;

в) залучення державних запозичень, розміщення залучених коштів, обслуговування боргу, погашення боргу;

г) залучення державних запозичень, розміщення залучених коштів, погашення та обслуговування боргу, реструктуризація боргу.

5. Що є функцією НБУ під час обслуговування внутрішнього державного боргу?

а) генеральний агент Міністерства економіки України з обслуговування розміщення облігацій та проведення платежів за ними;

б) депозитарій за акціями, випущеними у вигляді записів на рахунках у системі електронного обігу цінних паперів;

в) орган контролю;

г) дилер на первинному ринку.

6. Що належать до функції депозитарію НБУ?

а) купівля державних цінних паперів;

б) ведення рахунків довгострокового обліку депонентів;

в) проведення розрахунків між депонентами;

г) формування та підготовка довідково-аналітичних матеріалів про розміщення та купівлю державних цінних паперів.

7. Які повноваження має НБУ, виконуючи функцію контрольного органу?

а) встановлює порядок бухгалтерського та депозитарного обліку, розміщення, сплати відсотків і погашення сертифікатів в установах банківської системи;

б) здійснює контроль за комерційними банками – учасниками ринку сертифікатів під час їх розміщення, обліку та погашення;

в) не допускає до участі на ринку державних облігацій комерційні банки у разі порушення ними вимог чинного законодавства;

г) отримує інформацію про результати торгів сертифікатами на вторинному ринку, кількості сертифікатів на рахунках «депо» у депозитарній мережі, рух коштів за сертифікатами в установах банківської системи.

8. Що являє собою прямий зовнішній державний борг?

а) залучення іноземних кредитів, безпосереднім позичальником за якими є держава;

б) залучення вітчизняних кредитів, безпосереднім позичальником за якими є держава;

в) залучення іноземних кредитів іншими позичальниками під державні гарантії;

г) залучення вітчизняних кредитів, залучених іншими позичальниками під державні гарантії.

9. Що являє собою умовний зовнішній державний борг?

а) залучення іноземних кредитів, безпосереднім позичальником за якими є держава;

б) залучення вітчизняних кредитів, безпосереднім позичальником за якими є держава;

в) залучення іноземних кредитів іншими позичальниками під державні гарантії;

г) залучення вітчизняних кредитів, залучених іншими позичальниками під державні гарантії.

10. Що є функціями НБУ з касового виконання державного бюджету?

а) акумуляція коштів Державного бюджету на єдиному казначейському рахунку, їх збереження та перерахування за дорученням казначейства;

б) здійснення прийому, зберігання і видачі готівки приватним організаціям;

в) підготовка звітності з касового виконання бізнес-планів підприємств ВПК;

г) здійснення прийому, зберігання і видачі готівки підприємствам ВПК.

7.5. Підготувати логіко-структурні схеми: «Особливості методів фінансування внутрішнього державного боргу за участю НБУ», «Особливості кожної з організаційних форм розміщення облігацій внутрішньої державної позики, що застосовуються НБУ».

7.6. Підготувати творчо-аналітичне завдання: «Аналіз структури внутрішнього та зовнішнього боргу України».

7.7. Практичне завдання:

7.7.1. Зімітуйте дії Національного банку України в процесі управління прямим зовнішнім державним боргом у 2024 році.

7.7.2. Зімітуйте дії Національного банку України в процесі управління умовним зовнішнім державним боргом у 2024 році.

Тема 8. Грошово-кредитна політика

8.1. Методичні вказівки до вивчення теми

Мета: засвоїти сутність грошово-кредитної політики та її інституційну основу.

Необхідно знати: ключові суб’єкти та об’єкти монетарної політики.

Необхідно вміти: розкривати цільову спрямованість грошово-кредитної політики, характеризувати типи грошово-кредитної політики, місце і роль грошово-кредитної політики в загальноекономічній політиці держави, обґрунтовувати особливості визначення і формування грошово-кредитної політики в Україні на сучасному етапі.

8.2. Глосарій

Грошово-кредитна політика – це комплекс взаємопов'язаних, скоординованих на досягнення заздалегідь визначених соціально-економічних цілей, заходів щодо регулювання грошового ринку, які здійснює держава через центральний банк країни.

Стратегічні цілі грошово-кредитної політики – це цілі, які визначені як ключові в загальноекономічній політиці держави: зростання виробництва, зростання зайнятості, стабілізація цін, зменшення інфляції, збалансування платіжного балансу.

Проміжні цілі монетарної політики – це цілі, які ґрунтуються на таких змінах певних економічних процесів, які сприятимуть досягненню стратегічних цілей.

Поточні (або тактичні) цілі грошово-кредитної політики – це конкретні змінні монетарної сфери, впливаючи на які, можна досягти реалізації проміжних, а значить, – і стратегічних цілей.

Політика монетарної експансії – це довільне, швидке зростання пропозиції грошей, завдяки чому гроші стрімко «дешевшають», а інфляція набирає високих темпів.

Політика рестрикції (обмеження) – це різке скорочення пропозиції грошей та зменшення їх маси в обороті.

Структурна політика – це надання державних субсидій або інших стимулів активізації розвитку відносно відсталих або найбільш перспективних регіонів, або певних галузей чи виробництв, або секторів і напрямів розвитку: великий, середній і малий бізнес; традиційний та інноваційний бізнес; виробництва з низьким і високим ступенем обробки матеріальних ресурсів, з низьким і високим ступенем технологічності та ін.

Політика конкуренції – це заходи антимонопольного характеру, спрямовані на забезпечення ринкового ціноутворення, вільного доступу на ринки всім підприємцям, особливих правил відносин там, де вільна конкуренція тощо.

Цінова стабільність – збереження купівельної спроможності національної валюти шляхом підтримання у середньостроковій перспективі (від 3 до 5 років) низьких, стабільних темпів інфляції, що вимірюються індексом споживчих цін.

8.3. Питання для самоперевірки

1. Пояснити сутність та інституційну основу грошово-кредитної політики, її місце в загальній економічній політиці держави.

2. Довести тотожність чи розбіжність понять «грошово-кредитна політика» й «монетарна політика».

3. Пояснити конфлікт цілей грошово-кредитної політики.

4. Передати сутність стратегічних цілей грошово-кредитної політики в Україні, США, Японії, Європейському Союзі.

5. Навести критерії вибору проміжних і поточних цілей грошово-кредитної політики.

6. Обґрунтувати сутність та особливості передавального механізму грошово-кредитної політики в Україні.

7. Довести доцільність використання певних типів монетарної політики в Україні в поточному році.

8. Навести порівняльний аналіз політики монетарної рестрикції та політики дезінфляції.

9. Пояснити розбіжності політики монетарної експансії та політики рефляції.

10. Назвати показники, за допомогою яких можна визначити рівень ефективності грошово-кредитної політики НБУ.

8.4. Тестові завдання

1. Як можна розділяти об'єкти монетарної політики?

а) віддалені і наближені;

б) реальні та фіктивні;

в) кінцеві та проміжні;

г) довгострокові та короткострокові.

2. Що являють собою стратегічні цілі грошово-кредитної політики?

а) ключові в загальноекономічній політиці держави;

б) зміни певних економічних процесів, які сприятимуть досягненню стратегічних цілей;

в) конкретні змінні монетарної сфери, впливаючи на які, можна досягти реалізації проміжних цілей;

г) довільне, швидке зростання пропозиції грошей.

3. Що являють собою проміжні цілі монетарної політики?

а) ключові в загальноекономічній політиці держави;

б) зміни певних економічних процесів, які сприятимуть досягненню стратегічних цілей;

в) конкретні змінні монетарної сфери, впливаючи на які, можна досягти реалізації проміжних цілей;

г) довільне, швидке зростання пропозиції грошей.

4. Що являють собою поточні (або тактичні) цілі грошово-кредитної політики?

а) ключові в загальноекономічній політиці держави;

б) зміни певних економічних процесів, які сприятимуть досягненню стратегічних цілей;

в) конкретні змінні монетарної сфери, впливаючи на які, можна досягти реалізації проміжних цілей;

г) довільне, швидке зростання пропозиції грошей.

5. У чому полягає політика монетарної експансії?

а) довільне зростання попиту грошей, завдяки чому гроші стрімко «дешевшають», а інфляція набирає високих темпів;

б) швидке зростання попиту грошей, завдяки чому гроші стрімко «дешевшають», а інфляція знижує високі темпи;

в) довільне, швидке зростання пропозиції грошей, завдяки чому гроші стрімко «дешевшають», а інфляція набирає високих темпів;

г) довільне, швидке зростання пропозиції грошей, завдяки чому гроші стрімко «дешевшають», а інфляція знижує високі темпи.

6. У чому полягає політика рестрикції (обмеження)?

а) різке скорочення пропозиції грошей зменшенні їх маси в обороті;

б) швидке зростання попиту грошей, завдяки чому гроші стрімко «дешевшають», а інфляція знижує високі темпи;

в) довільне, швидке зростання пропозиції грошей, завдяки чому гроші стрімко «дешевшають», а інфляція набирає високих темпів;

г) довільне, швидке зростання пропозиції грошей, завдяки чому гроші стрімко «дешевшають», а інфляція знижує високі темпи.

7. У якій спосіб досягається політика рестрикції (обмеження)?

а) нарощування грошово-кредитної емісії;

б) пом’якшення умов і збільшення обсягів рефінансування НБУ комерційних банків;

в) зменшення обсягів кредитування суб’єктів господарювання і населення;

г) збільшення обсягів кредитування суб’єктів господарювання і населення.

8. Що передбачає структурна політика?

а) надання державних субсидій або інших стимулів активізації розвитку щодо відсталих або найбільш перспективних регіонів, або певних галузей чи виробництв, або секторів і напрямів розвитку;

б) стримання у наданні державних субсидій або інших стимулів активізації розвитку стосовно відсталих або найбільш перспективних регіонів, або певних галузей чи виробництв, або секторів і напрямів розвитку;

в) заходи антимонопольного характеру, спрямовані на забезпечення ринкового ціноутворення, вільного доступу на ринки всім підприємцям, особливих правил відносин там, де вільна конкуренція тощо;

г) заходи антимонопольного характеру, спрямовані на забезпечення ринкового ціноутворення, обмеженого доступу на ринки великим підприємцям, особливих правил відносин там, де жорстка конкуренція тощо.

9. Що передбачає політика конкуренції?

а) надання державних субсидій або інших стимулів активізації розвитку стосовно відсталих або найбільш перспективних регіонів, або певних галузей чи виробництв, або секторів і напрямів розвитку;

б) стримання у наданні державних субсидій або інших стимулів активізації розвитку стосовно відсталих або найбільш перспективних регіонів, або певних галузей чи виробництв, або секторів і напрямів розвитку;

в) заходи антимонопольного характеру, спрямовані на забезпечення ринкового ціноутворення, вільного доступу на ринки всім підприємцям, особливих правил в взаємовідносин там, де вільна конкуренція тощо;

г) заходи антимонопольного характеру, спрямовані на забезпечення ринкового ціноутворення, обмеженого доступу на ринки великим підприємцям, особливих правил відносин там, де жорстка конкуренція тощо.

10. Назвіть пріоритети монетарної політики НБУ, відповідно до Основних засад грошово-кредитної політики на період воєнного стану:

а) цінова та фінансова стабільність, стійке економічне зростання;

б) пом’якшення валютних обмежень, курсова стійкість;

в) перехід до більшої гнучкості обмінного курсу;

г) повернення до інфляційного таргетування, цінова стабільність.

8.5. Підготувати логіко-структурну схему: «Типи грошово-кредитної політики».

8.6. Підготувати творчо-аналітичне завдання: «Зв’язок монетарної політики і загальноекономічної політики держави».

8.7. Практичні завдання:

8.7.1. Держава у поточному році проводить політику монетарної експансії. Зімітуйте дії Національного банку України.

8.7.2. Держава у поточному році проводить політику рестрикції. Зімітуйте дії Національного банку України.

8.7.3. Держава у поточному році проводить політику конкуренції. Зімітуйте дії Національного банку України.

Тема 9. Інструменти грошово-кредитної політики

9.1. Методичні вказівки до вивчення теми

Мета: засвоїти інструменти грошово-кредитної політики і механізм їх дії.

Необхідно знати: ключові інструменти грошово-кредитної політики.

Необхідно вміти: розкривати класифікацію інструментів грошово-кредитної політики, характеризувати механізм обов'язкових резервних вимог, способи рефінансування комерційних банків, обґрунтовувати особливості процентної політики НБУ, її переваги і недоліки, визначати сутність операцій на відкритому ринку.

9.2. Глосарій

Інструменти грошово-кредитної політики – це регулятивні заходи, які знаходяться в повному розпорядженні центрального банку, безпосередньо ним контролюються, і використання яких впливає на цільові орієнтири грошово-кредитної політики.

Інструменти прямого впливу – це регулятивні заходи центрального банку, які мають форму обмежень, лімітів та директив.

Політика обов'язкових резервних вимог – один із класичних інструментів грошово-кредитної політики, за допомогою якого центральні банки регулюють грошовий ринок, управляють кількістю грошей, підтримуючи темпи зростання грошової маси в заздалегідь встановлених межах.

Політика рефінансування – це один з поширених інструментів грошово-кредитної політики, що використовується центральними банками різних країн, це забезпечення центральним банком комерційних банків додатковими резервами на кредитній основі.

Редисконтування (переоблік векселів) – це кредитна операція, яка полягає у придбанні центральним банком векселів, що знаходяться в портфелях комерційних банків, до настання терміну платежу за ними зі знижкою (дисконтом), у порівнянні з номінальною сумою векселів.

Процентна політика центрального банку – це інструмент грошово-кредитної політики, який є широко відомим і застосовується центральними банками практично у всіх розвинених країн, полягає у встановленні і періодичній зміні центральним банком процентної ставки, за якою він здійснює рефінансування комерційних банків.

Облікова ставка – це виражена у відсотках плата, що береться НБУ за рефінансування комерційних банків шляхом купівлі векселів до настання терміну платежу за ними і утримується з номінальної суми векселя.

Політика відкритого ринку – це зміна обсягів купівлі та продажу цінних паперів центральним банком.

9.3. Питання для самоперевірки

1. Інструменти грошово-кредитної політики за різними класифікаційними ознаками.

2. Основні складники механізму обов'язкових резервних вимог.

3. Порівняльний аналіз основних способів рефінансування комерційних банків у країнах із розвиненою економікою та в Україні.

4. Ефективність процентної політики центрального банку і політика обов'язкових резервних вимог.

5. Вплив політики облікової ставки центрального банку на грошово-кредитну сферу.

6. Операції на відкритому ринку як інструмент реалізації грошово-кредитної політики.

7. Сутність операцій прямого і зворотного репо як інструментів монетарної політики.

8. Переваги і недоліки інструментів грошово-кредитної політики, що використовує НБУ для забезпечення стабільності грошової одиниці України.

9. Інструменти грошово-кредитної політики для регулювання обмінного курсу національної грошової одиниці.

10. Інструменти грошово-кредитної політики прямої дії на грошовий ринок і економічні процеси в Україні, що застосовує НБУ.

9.4. Тестові завдання

1. Як поділяються інструменти грошово-кредитної політики за характером впливу на грошовий ринок?

а) адміністративні та ринкові;

б) нормативні і коректувальні;

в) загальної спрямованості та селективні;

г) постійної дії та разового використання.

2. Як поділяються інструменти грошово-кредитної політики залежно від спрямованості регулятивного впливу?

а) адміністративні та ринкові;

б) нормативні і коректувальні;

в) загальної спрямованості та селективні;

г) постійної дії та разового використання.

3. Як поділяються інструменти грошово-кредитної політики залежно від характеру впливу на ліквідність комерційних банків?

а) адміністративні та ринкові;

б) нормативні і коректувальні;

в) загальної спрямованості та селективні;

г) постійної дії та разового використання.

4. Як поділяються інструменти грошово-кредитної політики залежно від періодичності використання?

а) адміністративні та ринкові;

б) нормативні і коректувальні;

в) загальної спрямованості та селективні;

г) постійної дії та разового використання.

5. Які чинники визначають ефективність інструментів грошово-кредитної політики?

а) гнучкість регулювання, оборотність дії, відповідність отриманих результатів наміченим цілям;

б) швидкість регулювання, прозорість дії, відповідність отриманих результатів наміченим цілям;

в) гнучкість регулювання, прозорість дії, відповідність отриманих результатів наміченим цілям;

г) швидкість регулювання, оборотність дії, відповідність отриманих результатів наміченим цілям.

6. У чому полягає сутність політики обов'язкових резервних вимог?

а) зміна центральним банком норми, у межах якої комерційні банки зобов'язані частину залучених коштів зберігати, як правило, на рахунках у центральному банку;

б) зміна центральним банком умов рефінансування комерційних банків та регулювання попиту з їх боку на кредити центрального банку;

в) встановлення та періодична зміна центральним банком процентної ставки, за якою він здійснює рефінансування комерційних банків;

г) зміна обсягів купівлі та продажу цінних паперів центральним банком.

7. У чому полягає сутність політики рефінансування?

а) зміна центральним банком норми, у межах якої комерційні банки зобов'язані частину залучених коштів зберігати, як правило, на рахунках у центральному банку;

б) зміна центральним банком умов рефінансування комерційних банків та регулювання попиту з їх боку на кредити центрального банку;

в) встановлення та періодична зміна центральним банком процентної ставки, за якою він здійснює рефінансування комерційних банків;

г) зміна обсягів купівлі та продажу цінних паперів центральним банком.

8. У чому полягає сутність процентної політики банків?

а) зміна центральним банком норми, у межах якої комерційні банки зобов'язані частину залучених коштів зберігати, як правило, на рахунках у центральному банку;

б) зміна центральним банком умов рефінансування комерційних банків та регулювання попиту з їх боку на кредити центрального банку;

в) встановлення та періодична зміна центральним банком процентної ставки, за якою він здійснює рефінансування комерційних банків;

г) зміна обсягів купівлі та продажу цінних паперів центральним банком.

9. У чому полягає сутність політики відкритого ринку?

а) зміна центральним банком норми, у межах якої комерційні банки зобов'язані частину залучених коштів зберігати, як правило, на рахунках у центральному банку;

б) зміна центральним банком умов рефінансування комерційних банків та регулювання попиту з їх боку на кредити центрального банку;

в) встановлення та періодична зміна центральним банком процентної ставки, за якою він здійснює рефінансування комерційних банків;

г) Зміна обсягів купівлі та продажу цінних паперів центральним банком.

10. Згідно зі світовою практикою, центральні банки використовують такі способи рефінансування комерційних банків:

а) редисконтування векселів, надання ломбардних кредитів, проведення операцій «прямого репо»;

б) редисконтування векселів, надання стабілізаційних кредитів, проведення операцій «прямого репо»;

в) редисконтування векселів, надання ломбардних кредитів, проведення операцій «зворотного репо»;

г) редисконтування векселів, надання ломбардних кредитів, проведення операцій «прямого репо».

9.5. Підготувати логіко-структурну схему: «Класифікація інструментів грошово-кредитної політики».

9.6. Підготувати творчо-аналітичне завдання: «Переваги і недоліки інструментів грошово-кредитної політики».

9.7. Практичні завдання:

9.7.1. Національний банк України періодично змінює процентну ставку, за якою він здійснює рефінансування комерційних банків. Змоделюйте, яку політику він проводить. Які особливості притаманні такій політиці НБУ в умовах воєнного стану?

9.7.2. Національний банк України періодично змінює норми, у межах яких комерційні банки зобов'язані зберігати на рахунках у центральному банку час-

тину залучених коштів. Змоделюйте, яку політику він проводить. Які особливості притаманні такій політиці НБУ в умовах воєнного стану?

9.7.3. Національний банк України періодично змінює обсяги купівлі та продажу цінних паперів комерційним банкам. Змоделюйте, яку політику він проводить. Які особливості притаманні такій політиці НБУ в умовах воєнного стану?

Тема 10. Валютна політика. Валютне регулювання і контроль

10.1. Методичні вказівки до вивчення теми

Мета: засвоїти сутність валютної політики, валютного регулювання і контролю.

Необхідно знати: сутність валютної політики, валютного регулювання та валютного контролю.

Необхідно вміти: розкривати інструменти валютної політики, охарактеризувати завдання та повноваження НБУ у сфері валютного регулювання, місце і роль валютної політики в загальноекономічній політиці держави, обґрунтувати діяльність НБУ з управління золотовалютними резервами на сучасному етапі.

10.2. Глосарій

Валютна політика – це сукупність здійснюваних державою економічних, організаційних і правових заходів у сфері валютних відносин із метою реалізації стратегічних завдань розвитку національної економіки.

Поточна валютна політика – це сукупність регулятивних заходів центрального банку для оперативного повсякденного впливу на динаміку обмінного курсу, кон'юнктуру валютного ринку, обсяги валютних операцій у країні.

Валютний ринок – це система економічних відносин, пов'язаних із купівлею-продажем іноземних валют та платіжних документів, виражених в іноземних валютах.

Структурна валютна політика – це сукупність заходів міждержавного регулювання валютних відносин, спрямованих на забезпечення довгострокових структурних змін у світовій валютній системі.

Валютне регулювання – це діяльність держави в особі уповноважених органів, яка передбачає проведення законодавчих, економічних і організаційних заходів, що визначають порядок здійснення операцій з валютними цінностями на території країни.

Валютний контроль – це сукупність заходів, спрямованих на забезпечення виконання встановлених державою законів, норм і правил проведення валютних операцій. Згідно з чинним законодавством України, всі валютні операції за участю резидентів і нерезидентів підлягають валютному контролю.

Дисконтна політика – це система заходів центрального банку для встановлення і періодичної зміни облікової ставки за кредитами, які надають комерційним банкам із метою впливу на динаміку валютного курсу стан платіжного балансу і рух капіталів, а також динаміку кредитних вкладів, початково-грошової маси і цін.

Девізна політика – це інструмент валютної політики, що впливає на обмінний курс національної валюти шляхом купівлі-продажу державними органами іноземної валюти. Девізна політика проводиться у формі валютних інтервенцій.

Валютна інтервенція – пряме втручання центрального банку в операції на валютному ринку з метою впливу на обмінний курс національної валюти через операції з купівлі-продажу іноземних валют.

Золотовалютні резерви – це валютні активи, які належать державі і включають золото та міжнародні валютні кошти і можуть бути використані для міжнародних розрахунків і погашення зовнішніх боргів.

10.3. Питання для самоперевірки

1. Зміст і основні завдання валютної політики центрального банку.
2. Цілі валютного регулювання і валютного контролю.
3. Механізм дії основних економічних інструментів реалізації валютної політики.
4. Суть адміністративних інструментів валютної політики.
5. Особливості політики обмінного курсу НБУ на різних етапах економічного розвитку.
6. Механізм регулювання центральним банком внутрішнього валютного ринку.
7. Структура платіжного балансу країни.
8. Особливості регулювання платіжного балансу країни.
9. Особливості структури золотовалютних резервів на різних етапах економічного розвитку.
10. Порядок управління центральним банком золотовалютними резервами країни.

10.4. Тестові завдання

1. Що таке поточна валютна політика центрального банку?

а) сукупність регулятивних заходів для оперативного повсякденного впливу на динаміку обмінного курсу, кон’юнктуру валютного ринку, обсяги валютних операцій в країні;

б) система економічних відносин, пов’язаних із купівлею-продажем іноземних валют та платіжних документів, виражених в іноземних валютах;

в) сукупність заходів міждержавного регулювання валютних відносин, спрямованих на забезпечення довгострокових структурних змін у світовій валютній системі;

г) діяльність держави в особі уповноважених органів, яка передбачає проведення законодавчих, економічних і організаційних заходів, що визначають порядок здійснення операцій з валютними цінностями на території країни.

2. Що таке валютний ринок?

а) сукупність регулятивних заходів для оперативного повсякденного впливу на динаміку обмінного курсу, кон'юнктуру валютного ринку, обсяги валютних операцій в країні;

б) система економічних відносин, пов'язаних із купівлею-продажем іноземних валют та платіжних документів, виражених в іноземних валютах;

в) сукупність заходів міждержавного регулювання валютних відносин, спрямованих на забезпечення довгострокових структурних змін у світовій валютній системі;

г) діяльність держави в особі уповноважених органів, яка передбачає проведення законодавчих, економічних і організаційних заходів, що визначають порядок здійснення операцій з валютними цінностями на території країни.

3. Що являє собою структурна валютна політика?

а) сукупність регулятивних заходів для оперативного повсякденного впливу на динаміку обмінного курсу, кон'юнктуру валютного ринку, обсяги валютних операцій у країні;

б) система економічних відносин, пов'язаних із купівлею-продажем іноземних валют та платіжних документів, виражених в іноземних валютах;

в) сукупність заходів міждержавного регулювання валютних відносин, спрямованих на забезпечення довгострокових структурних змін у світовій валютній системі;

г) діяльність держави в особі уповноважених органів, яка передбачає проведення законодавчих, економічних і організаційних заходів, що визначають порядок здійснення операцій з валютними цінностями на території країни.

4. Що таке валютне регулювання?

а) сукупність регулятивних заходів для оперативного повсякденного впливу на динаміку обмінного курсу, кон'юнктуру валютного ринку, обсяги валютних операцій в країні;

б) система економічних відносин, пов'язаних із купівлею-продажем іноземних валют та платіжних документів, виражених в іноземних валютах;

в) сукупність заходів міждержавного регулювання валютних відносин, спрямованих на забезпечення довгострокових структурних змін у світовій валютній системі;

г) діяльність держави в особі уповноважених органів, яка передбачає проведення законодавчих, економічних і організаційних заходів, що визначають порядок здійснення операцій з валютними цінностями на території країни.

5. Що є основними завданнями валютного регулювання?

а) захист іноземної валюти, яка передбачає мінімізацію зовнішніх і внутрішніх факторів впливу на її купівельну спроможність;

б) встановлення максимального режиму обмінного курсу національної валюти, здатного збалансувати інтереси експортерів та імпортерів із метою ефективної участі країни в міжнародному поділі праці;

в) регламентація порядку використання іноземної валюти суб'єктами валютного ринку країни, який визначає динаміку його кон'юнктури, а отже, і стан обмінного курсу;

г) визначення статусу іноземної валюти, який передбачає встановлення відповідного режиму її конвертованості для забезпечення стратегічних завдань розвитку національної економіки та її участі у світовому господарстві.

6. Що являє собою пряме валютне регулювання?

а) сукупність законодавчих та нормативно-правових актів, а також адміністративних дій органів державної влади, що визначають порядок проведення операцій із валютними цінностями;

б) сукупність законодавчих та нормативно-правових актів, а також ринкових дій органів державної влади, що визначають порядок проведення операцій із валютними цінностями;

в) використання економічних заходів впливу на поведінку суб'єктів валютного ринку шляхом формування у них економічної зацікавленості у проведенні тих чи інших валютних операцій;

г) використання адміністративних заходів впливу на поведінку суб'єктів валютного ринку шляхом формування у них економічної зацікавленості у проведенні тих чи інших валютних операцій.

7. Що передбачає непряме валютне регулювання?

а) сукупність законодавчих та нормативно-правових актів, а також адміністративних дій органів державної влади, що визначають порядок проведення операцій із валютними цінностями;

б) сукупність законодавчих та нормативно-правових актів, а також ринкових дій органів державної влади, що визначають порядок проведення операцій із валютними цінностями;

в) використання економічних заходів впливу на поведінку суб'єктів валютного ринку шляхом формування у них економічної зацікавленості у проведенні тих чи інших валютних операцій;

г) використання адміністративних заходів впливу на поведінку суб'єктів валютного ринку шляхом формування у них економічної зацікавленості у проведенні тих чи інших валютних операцій.

8. Що являє собою диверсифікація валютних резервів?

а) інструмент валютної політики, що впливає на обмінний курс національної валюти шляхом купівлі-продажу державними органами іноземної валюти;

б) інструмент валютної політики центрального банку, який передбачає регулювання структури офіційних валютних резервів шляхом включення до їх складу іноземних валют різних країн;

в) діяльність центрального банку, спрямована на встановлення порядку визначення та зміни обмінного курсу національної валюти відносно іноземних валют;

г) сукупність регулятивних заходів, які передбачають встановлення законів і підзаконних правил щодо заборони, лімітування і регламентації операцій резидентів і нерезидентів із валютою та валютними цінностями.

9. Що являє собою регулювання режиму валютного курсу?

а) інструмент валютної політики, що впливає на обмінний курс національної валюти шляхом купівлі-продажу державними органами іноземної валюти;

б) інструмент валютної політики центрального банку, який передбачає регулювання структури офіційних валютних резервів шляхом включення до їх складу іноземних валют різних країн;

в) діяльність центрального банку, спрямована на встановлення порядку визначення і зміни обмінного курсу національної валюти відносно іноземних валют;

г) сукупність регулятивних заходів, які передбачають встановлення законів і підзаконних правил щодо заборони, лімітування і регламентації операцій резидентів і нерезидентів із валютою та валютними цінностями.

10. Що таке валютні обмеження?

а) інструмент валютної політики, що впливає на обмінний курс національної валюти шляхом купівлі-продажу державними органами іноземної валюти;

б) інструмент валютної політики центрального банку, який передбачає регулювання структури офіційних валютних резервів шляхом включення до їх складу іноземних валют різних країн;

в) діяльність центрального банку, спрямована на встановлення порядку визначення і зміни обмінного курсу національної валюти відносно іноземних валют;

г) сукупність регулятивних заходів, які передбачають встановлення законів і підзаконних правил щодо заборони, лімітування і регламентації операцій резидентів і нерезидентів із валютою та валютними цінностями.

10.5. Підготувати логіко-структурну схему: «Основні етапи розвитку системи валютного регулювання в Україні».

10.6. Підготувати творчо-аналітичне завдання: «Аналіз особливостей структури золотовалютних резервів на різних етапах економічного розвитку».

10.7. Практичні завдання:

10.7.1. Національний банк України у своїй діяльності передбачає проведення законодавчих, економічних і організаційних заходів, що визначають порядок здійснення операцій з валютними цінностями на території країни. Яку управлінську функцію він під час цього реалізує? Охарактеризувати її особливості в умовах воєнного стану.

10.7.2. Національний банк України у своїй діяльності передбачає встановлення законів і підзаконних правил щодо заборони, лімітування і регламентації операцій резидентів і нерезидентів із валютою та валютними цінностями. Який інструмент валютної політики він під час цього реалізує? Охарактеризуйте особливості дії такого інструменту в умовах воєнного стану.

10.7.3. Діяльність Національного банку України спрямована на встановлення порядку визначення та зміни обмінного курсу національної валюти відносно іноземних валют. Який інструмент валютної політики він під час цього реалізує? Охарактеризувати особливості дії такого інструменту в умовах воєнного стану.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ З ДИСЦИПЛІНИ

Основна література

1. Банківська система: навчальний посібник / Н. С. Ситник, А. В. Стасишин, Н. З. Блащук-Девяткіна, Л. О. Петик; за заг. ред. Н. С. Ситник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. С. 293.

2. Банківська система: підручник / О. М. Тридід, Б. В. Самородов, І. М. Вядрова та ін.; за заг. ред. Т. С. Смовженко. Львів: «Новий Світ – 2000», 2020. 536 с.

3. Волкова В. В., Волкова Н. І. Центральний банк і грошово-кредитна політика: навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів та контролю якості засвоєння навчального матеріалу з дисципліни. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. 120 с.

4. Банківська справа: навчальний посібник / О. М. Колодізєв, О. М. Рац, С. М. Киркач, К. М. Азізова. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 347 с.

5. Фінансово-кредитні інструменти гнучкого управління в умовах циклічного економічного розвитку: монографія / за заг. ред. Л. В. Юрчишеної. Вінниця, 2023. 198 с.

Допоміжна література

1. Про Національний банк України: Закон України. Поточна редакція від 19.04.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14/page#Text (дата звернення: 11.06.2024).

2. Про банки і банківську діяльність: Закон України. Поточна редакція від 27.04.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14 (дата звернення: 11.06.2024).

3. Про валюту і валютні операції: Закон України. Поточна редакція від 19.04.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text (дата звернення: 11.06.2024).

4. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України. Поточна редакція від 28.10.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2180-20#Text (дата звернення: 11.06.2024).

5. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2025 р.: Постанова Правління Національного банку України. Поточна редакція від 16.01.2020. URL: https://ips.ligazakon.net/document/KL190364 (дата звернення: 11.06.2024).

6. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України. Поточна редакція від 01.01.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-20#Text (дата звернення: 11.06.2024).

7. Про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова НБУ № 368. Поточна редакція від 25.04.2024. URL: https://ips.ligazakon.net/document/REG6032?an=24 (дата звернення: 12.06.2024).

8. Про затвердження положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями: Постанова НБУ від 30.06.2016. Поточна редакція від 06.04.2024 № 351. URL: https://ips.ligazakon.net/document/PB16098 (дата звернення: 12.06.2024).

9. Положення про здійснення оцінки стійкості банків і банківської системи України: Постанова Правління НБУ. Поточна редакція від 16.12.2023. URL: http://www.rada.gov.ua (дата звернення: 12.06.2024).

10. Про затвердження Інструкції про порядок організації касової роботи банками та проведення платіжних операцій надавачами платіжних послуг в Україні: Постанова Правління Національного банку. Поточна редакція від 27.11.2023. URL: https://ips.ligazakon.net/document/pb18159?an=1 (дата звернення: 12.06.2024).

11. Principles for the Management of Credit Risk. URL: http://www.bis.org/publ/bcbs54.htm

12. Волкова Н. І., Криворучко А., Янішевський Б. Розвиток ринку платіжних послуг в умовах невизначеності. Електронне наукове фахове видання з економічних наук *«Modern Economics»*. 2023. № 39. С. 18–25.

13. Волкова В. В., Волкова Н. І., Криворучко А. Розвиток платіжних послуг в контексті інституційної Стратегії Національного банку України до 2025 року. *Ефективна економіка.* 2023. № 9. DOI: 10.32702/2307-2105.2023.9.

14. Річний звіт Національного банку України за 2023 рік. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/richniy-zvit-natsionalnogo-banku-ukrayini-za-2023-rik

15. Інфляційний звіт, квітень 2024. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2024-Q2.pdf?v=7

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. Статистика фінансового сектору. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial

2. Система «Нормативні акти України (НАУ)». URL: http://www.nau.ua

3. Матеріали інформаційного сайту Ernst & Young. URL: http://www.ey.com/gl/en/services/strategic-growth-markets/strategic-growth markets_ipo_comparing-stock-exchanges

4. Національний банк України. Офіційний сайт. URL: http://www.ban k.gov.ua

5. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua

6. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL: http://www.me.gov.ua

7. Верховна Рада України. URL: http://www.rada.gov.ua

Навчальне видання

Волкова Валерія Валеріївна
Волкова Неля Іванівна

ЦЕНТРАЛЬНИЙ БАНК ТА ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА

Практикум з дисципліни
для здобувачів вищої освіти ОС «Бакалавр»
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
(D2 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок)

Електронний аналог друкованого видання

Редактор О. А. Солдатова
Технічний редактор О. К. Гомон

Підписано до друку 30.01.2025 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Друк – цифровий. Умовн. друк. арк. 3,14.
Тираж 100 прим. Зам. № 11.
Донецький національний університет імені Василя Стуса
21021, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21.
Свідоцтво про внесення суб’єкта видавничої справи
до Державного реєстру
серія ДК № 5945 від 15.01.2018 р.